Bogø

Uforudsete ting kaldte os hjem fra vor rejse så hurtigt, at vi måtte bryde vor plan for *Bogøs* vedkommende, og først fem år senere lykkedes det os at nå dertil, Johannes Larsen om foråret, jeg selv i september 1927, netop tids nok til at få øen ind på dens plads i rejsebeskrivelsen. Der er det for vor rejse usædvanlige forhold til stede, at vi har set øen på højst forskellige årstider, Johannes Larsen den 29. maj, lige ved sommerens begyndelse, jeg selv på efterårets tærskel, og vort temperamentsfulde klima artede sig således, at medens *hans* tegninger blev til i en kuldeperiode, der var efteråret værdig, så han færdedes i uldvest, vinterfrakke og vanter uden dog at kunne holde kulden ude, og storm og regnbyger jog hen over øen, som var det i oktober, så kom *jeg* til den på en septemberdag med havbleg, vindstille, strålende solskin og en smeltende hede, 21° réaumur i skyggen!

Hans tegninger vil derfor blive nogle besynderlige illustrationer til mine oplevelser under åben himmel på dette sted. Men skulle læseren falde i sved over de sidste, kan han bekvemt svale sig ved synet af de første.

Den lille øs historie har i den nyere tid altid været knyttet til godset Wedellsborg, under hvilket den har hørt lige til 1916. Sammen med dette kom den i det fjortende århundrede på de holstenske grevers hænder ligesom en stor mængde andre fynske godser. Gården hed i 1295 Husby, men 1320 kaldes den Iversnæs. Hannibal Sehested efterlod den ved sin død 1666 til datteren Christiane Sofie, der ægtede baron Wilhelm Frederik Wedell til Reetz og Nürnberg, en excentrisk og despotisk herre, som af almuen fik navnet „den gale greve“. Han oprettede i 1672 Iversnæs og Tybrind til grevskab under navnet Wedellsborg og er stamfader til dens nuværende besidder, hvis fader, kammerherre Bendt Wedell, død 1922, i 1916 solgte Bogø til dens bønder, som ved den lejlighed blev selvejere.

Øens navn staves på alle nyere kort Bågø. Jeg ved ikke, hvornår denne stavemåde er blevet indført. Dens navn lyder i Valdemar II's Jordebog *Bokø* ligesom Bogøs ved Møn, og oprindelsen er

utvivlsomt ligesom ved sidstnævnte bog eller bøg af dens gamle bøgeskov. Jeg synes, der ville være grund til at bibeholde vokalen fra dette gamle navn – selv om den skulle volde nogle småforstyrrelser i postgangen.
Jordebogen nævner hjorte og dådyr som dens vildtbestand, men ikke noget jagthus; øens nære beliggenhed ved Fyns kyst er vel grund til, at et sådant ikke fandtes. Dådyret, som samtidig nævnes på en stor mængde andre

[Illustration: Johannes Larsens stregtegning af Bågø Fyr og de omkringliggende huse under en uvejrshimmel. Tekst: Bogø Fyr. 29 Maj 1927. JL]
småøer, var jo et indført dyr. Men det trivedes fortrinligt her til lands. Endnu i 1562 må dette vildt have været her på stedet i rigelig mængde; thi lensmanden fra Hindsgavl fik da ordre til at lade fange ti levende dådyr på øen til grev Anton af Oldenburg og lade dem forsende med et skib til Slesvig.
Medens svenskekrigen under Carl X Gustav ikke kom til at berøre øen, var den allerede forinden blevet vidne til et af Torstenssons mislykkede forsøg på i vinteren 1644 at trænge fra Jylland over til hovedøerne, medens han havde kvarter i Haderslev. Fyn var blevet sat i forsvarsstand af den øverstkommanderende her, rigens marsk Anders Bille. Et forsøg af svenskerne på at gå over Middelfart Sund i halvfjerds småfartøjer og både blev slået fuldstændig ned, femten af fartøjerne blev skudt i sænk med mand og mus, og resten trak sig tilbage.

Men siden, meddeler Pontoppidan, lod Torstensson 300 mand „sætte i Land paa Bogø ikke langt fra Assens. Af disse kom ingen tilbage, da en Fregat borttog deres Baade, og nogle blev ihuelslagne, Resten tagen til Fange.“

Det er vistnok den eneste gang, den lille øs navn findes i Danmarkshistorien.
Bogø, som har en påfaldende rektangulær form, ligger i bæltet mellem Wedellsborg strand og Årø med omtrent samme afstand, ca. 3 km, til begge sider. Henimod den dobbelte afstand findes fra dens vestside til kysten af

246
Slesvig, der ligesom Årø endnu var tysk landområde, da planen til denne rejse blev lagt. Til Assens i sydøst er der ca. 5 km. Bogøs fladeindhold er 1106,5 tdr. land, når fraregnes de mange vidstrakte moser og det store nor på nordkysten, der ligesom den østre mose har samme mærkelig firkantede form som øen, og af hvilke moserne alene danner et areal på tilsammen 121

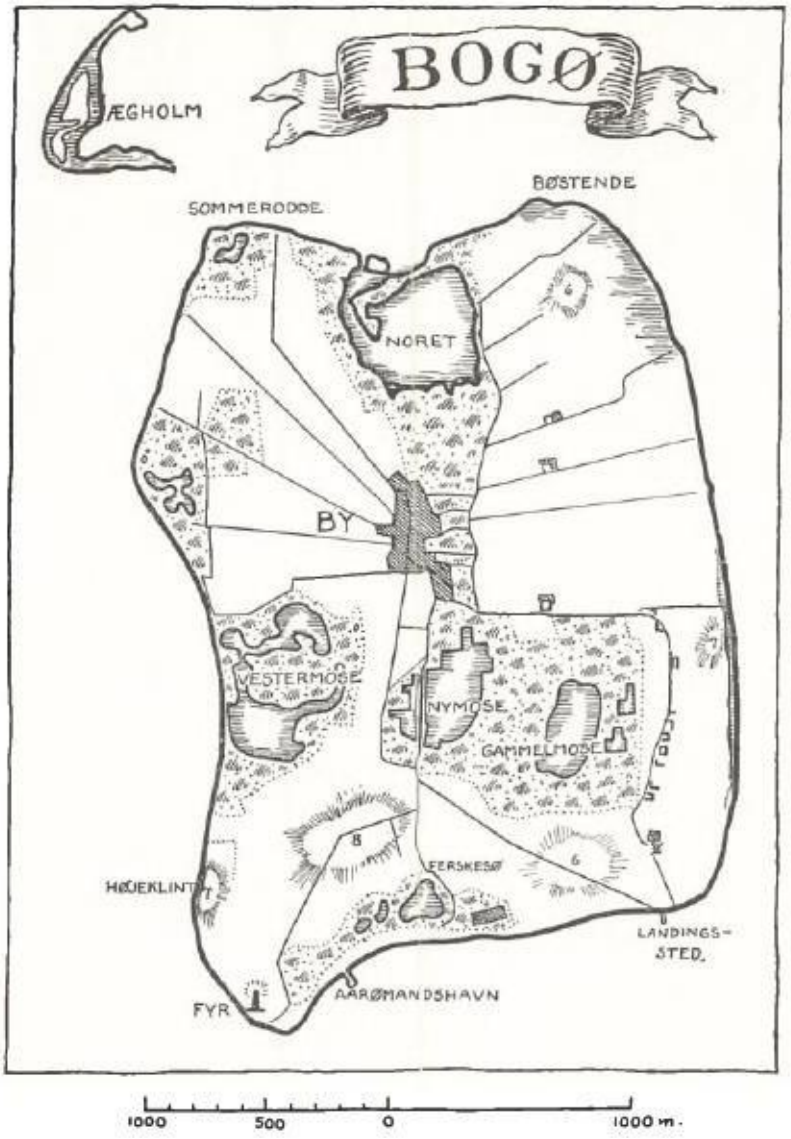

[Kort over BOGØ med stednavne: ÆGHOLM, SOMMERODDE, NORET, BØSTENDE, BY, VESTERMOSE, NYMOSE, GAMMELMOSE, HØJEKLINT, FYR, AARØMANDSHAVN, FERSKESØ, LANDINGSSTED]

tdr. land. – Indtil 1861, da dens lille kirke opførtes, hørte øen under Assens sogn, men danner nu sammen med den 16,5 tdr. land store, ubeboede *Ægholm* ved dens nordkyst eget sogn under Odense amt. Øen er skovløs, men har rig træbevoksning i haverne ved byen og ud mod de frodige vænger øst for denne, samt en ganske lille plantage ved fiskerboligerne på sydkysten. Af dens jorder er kun ca. 400 tdr. land under plov, hele resten er strand-

enge, kær, fælleder og moser, og en stor del af den er meget sandet og let, især på dens søndre og vestre side. Her findes i øjeblikket 210 beboere, blandt hvilke fem familier endnu lever udelukkende af fiskeri.

Det var en blank og strålende septembermorgen, hvor lave tåger bølgede over Slesvigs fjerne kyst, da vi med motorbåden satte ud fra Wedellsborg havn for at nå over til Bogø. Over dens lave bakker, der kun løfter sig 6–8 meter over den flade ø, gik en mild luftning, der virkede fuldstændig som en sommerbrise og næppe formåede at kruse bæltets vande, hvor nogle lette dønninger kom vandrende sønderfra som folk, der har god tid. Herude på bæltet var brisen nordlig, men røgen fra den store mejeriskorsten inde på øen viste modsat vindretning. Min skipper kom med en bemærkning derom og tilføjede: „For resten – dérovre på mejeriet *skal* røgen jo gå imod vinden!“ – „Så-å,“ sagde jeg, „så er manden altså efter ordsproget herre i huset.“ – „Ja,“ lød svaret, „det er han da rigtignok. Han er ungkarl!“

Her hvor vi nu færdes, gik før verdenskrigens udbrud, sejlløbet for den tyske krigsflåde. Men straks da krigen udbrød kom opmudringsfartøjer hertil fra Kiel og arbejdede i farvandet vest for øen, og i lang tid lå de mægtige mudderpramme her dag og nat og holdt løbet åbent for skibene. Det var herigennem, at beboerne dagen efter det store Jyllandsslag så fem tyske kanonbåde komme jagende hjem, alle med synlige mærker af bataljen. Helt herinde fra kysten kunne folk se mærker af det uvejr af jern, der var faret hen over dem, de lasede skrog, de raserede dæk og resterne af de bortfejede skorstene. Her kom de tilbage fra den store, rygende arena som dødsramte, grå dyr, der jager tilbage mod hulen.

Vor båd glider langs Østerklint og runder sydøsthjørnet ved „Klintende“. Så svinger vi brat ind mod sydkysten, hvor fiskerlejet dukker frem lavt ved stranden i læ af den lille plantning, og render kølen ind mellem strandens rullesten, hvor vi vader i land ved stejlepladsen.

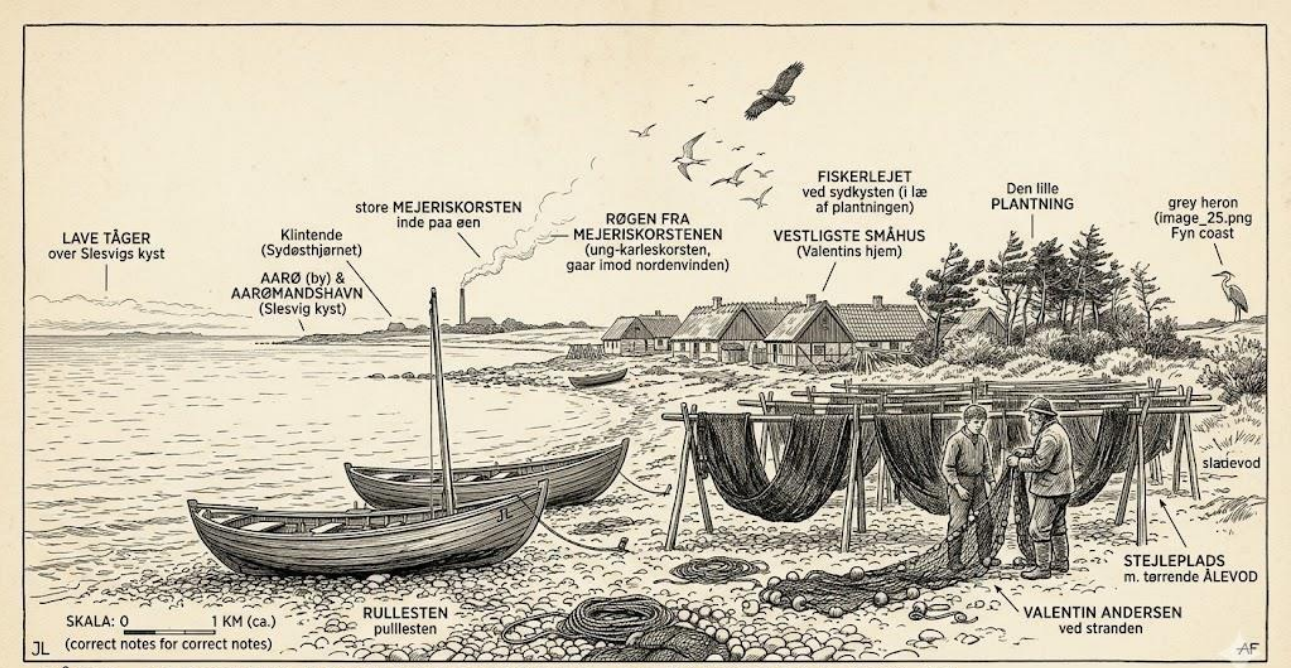

BÅGØ - FISKERLEJE & MARITIME HISTORIER - DE DANSKE ØER, 1922. ✉

Jeg opsøger straks den mand, som min elskværdige vært på „Rørdam“, skovrider Larsen, har anbefalet mig, fisker Valentin Andersen, der bor i det vestligste af de småhuse, som danner fiskerlejet. Jeg finder ham ved stranden, hvor han sammen med de andre folk har travlt med at gøre slæbevoddene i stand til ålefisket, der skal begynde, så snart månen går af himlen og nætterne bliver mørke. Men Valentin, som han kaldes af alle her og på Wedellsborg, forlader straks sine grejer og vier mig sin formiddag.

Allerede mens vi går op mod hans hjem, taler han om de sløje tider for fiskeriet, der bliver ringere år for år. Som et billede på tilstandene før og nu nævner han, at endnu for blot tolv-tretten år siden levede en familie stolt ude-

lukkende af torskefiskeri, idet man dengang fik 17-19 øre for pundet af denne fisk – imod 4 øre nutildags! Følgen er, at man helt har måttet opgive dette fiskeri og udelukkende „slå sig på ålen“ for overhovedet at kunne eksistere. Og sammenligningsvis nævner han, at øens husmænd med blot 4-5 tdr. land lever fortrinligt, selv om de har en stor børneflok. De holder hest og køer, anvender maskiner til markarbejde og klarer sig fuldstændig uden folkehold, selvfølgelig. – Han skildrer dem næsten som små herremænd, sorgløse jorddrotter! Og man lægger atter her, som alle vegne, mærke til fiskerens bestandig tiltagende længsel efter at komme på land og blive fri for det møjsommelige og farefulde liv på havet, der som regel kun lønner med armod. Det passer ikke længere, hvad der står i en svensk vise:

Sjölivet det är en fornöjelig Stand – –

Han er en brillant type, min fisker her, med et alvorligt, regelmæssigt og smukt ansigt, og en mand der kan tale og vælger smukke ord. Hvilken form for almue vi har i dette land, tænker jeg! Og jeg sammenligner ham med hans jævninge i andre lande, i Schweiz, i Italien, ja endog i et så beslægtet folk som det svenske, og føler mig stolt over, at dette er en landsmand – på samfundsstigens „nedre trin"! Der er et vidunderligt materiale i dette folk, endnu. Den danske almue, hvor den ikke er indvandret til byerne og „industrialiseret", er af en fremragende kvalitet. Se nu blot disse folks hjem. Naturligvis uden „stil", uden udpræget smag; det meste af, hvad det indeholder, er nyt og billigt. Men hvor er her rent og fint – alt har den skønhed, som er betinget af orden, alt har sin plads. Enhver ting herinde er for beboerne en værdigenstand. Meget er anskaffet for penge, som fornuftigvis burde have været spist op. Men der har været øjeblikke, hvor de har følt, at netop den ting *måtte* de ha', for deres sjælefreds skyld. Og en dag er den kommet, og nu er den elsket og uundværlig på sin plads. Sådan bliver et hjem til. Men hver eneste søndag farer Valentin og hans kone over til Brandsø, naboøen, i deres båd. Her har deres unge datter og hendes mand af grevskabet fået foræret en hytte, som nylig er blevet forladt af sin ældgamle beboer. Og her går deres hviledag med murer- og tømrerarbejde, for det gælder om at rejse et nyt hjem af denne rønne og skabe de unge folk samme gode livsbetingelser, som de selv har. Og af den sure hytte er der kommet en god og smuk bolig, hvor de nygifte nu skal rykke ind. Valentin vil helst tale om denne opgave, som han endelig efter et langt slid har fået løst – jeg må bestandig bringe ham fra denne sidevej tilbage på sporet: at tale om sig selv og sin egen ø.

FISKER VALENTIN ANDERSEN

Sikkert er han ikke noget unikum her, hverken mellem fiskerne eller øens andre mandfolk. Han er den typiske, vimse, foretagsomme indvåner på *den lille ø*; manden, der ligesom blæsten og brændingen om hans kyst sjældent er i hvile. De er et eget slags folk, vindskibelige og bjærgsomme, „raske i slavet".

Karakteristisk er det også, at den eneste virkelig fattige beboer på stedet er en sølle forhutlet Limfjordsjyde, som er indvandret hertil for et års tid siden og slet ikke kan holde fodslag med de nye landsmænd. Sammen med kone og barn bebor han et elendigt skur nær sydstranden, hvis indvendige mål er 5×8 alen. Og her lever familien, så alle og enhver må korse sig. Da manden hertil, ejede han dog skuret og de få ting, det rummede; men nu skylder han alting væk, når lige undtages konen og barnet. Når han en gang imellem afbetaler 10 kr. hos købmanden, kommer han dagen efter og får kredit for 12! Det *skal* jo gi' underskud, siger Valentin. Jyden er blevet et ordsprog og et tegn i menigheden, og alle undres over ham.

Naturligvis findes her ingen fattiggård. De enkelte gamle, som ikke kan klare sig selv, behandles som andelsforetagender og går på omgang otte dage hos hver familie. Det sidste menneske af den slags døde for nogle år siden. Det var en gammel kvinde, som gik under det mærkelige navn „Siberkat".

Oprindelsen til dette besynderlige signalement var den, at hun påstod at kunne færdes ud og ind af en bestemt høj ude på marken, og at denne var propfuld af katte. Disse kendte hun personlig hver og én og fortalte mange underlige historier om dem. De havde hver sit navn, og når hun remsede disse op, var det sidste altid „Siberkat“ – med en høj node på *si!* – Hun havde dårlige ben og blev derfor bestandig kørt fra gård til gård, når hun skiftede. Efter måltiderne røg hun altid en pibe „lang tobak“; det hørte med til aftalen, at hun dyppede i værtens tobaksdåse.
Efter „Siberkats“ død stod embedet i nogen tid tomt af mangel på ansøgere, men overtoges så af smedens ko. Smeden selv er en gubbe på tooghalvfjerds, der endnu svinger sin hammer med éclat. Men nogen græsmark ejede han aldrig, og koen gav derfor ligesom „Siberkat“ ottedages gæsteroller hvert sted på øen, imod at dens ejer „hvet“ gårdenes plovjern og harvetænder. Koen var hans eneste pårørende, og nu er den død. Men der må have været velsignelse i dens mælk, for endnu den dag i dag er den gamle smed ikke bange for at svinge de lange ben op over en bjælke og hænge dér i nogen tid med hovedet nedad, mens alt folket undres. Da benene plejer at være det første, der svigter, men stadig er i en sådan kondition, da må det endnu være en kraftig arm og en kløgtig pande, der hører til!
Om øens dyreliv fortæller min vært, at her endnu findes en del harer og agerhøns, men de er stærkt i aftagende, efter at øen er solgt til beboerne.

252
Mens grevskabet ejede den, blev her hvert efterår på klapjagt skudt hundredvis af harer, uden at bestanden derfor aftog. Fasaner findes her ikke, skønt betingelserne synes at være gode. — Muldvarpen kendes ikke på øen, men derimod både mark- og husmus ligesom vrimlende mængder af den brune rotte. Valentin påstår, at vandrotten ikke forekommer — men heri er det dog muligt, at han tager fejl. Både Johannes Larsen og jeg fandt terrænet mellem fyret og „Højeklint“ så gennemrodet og hullet, at det næppe kan være andet end vandrotten, som huserer her. Men den brune rotte hærger markerne nær fiskerlejet omtrent lige så galt, siger Valentin, og hans hund fanger hver dag fire-fem stykker. Vi fik ingen endelig afgørelse på diskussionen, for ingen af stederne ville bæsterne vise sig.
Af rovdyr er her ingen fastboende. Men en ræv gik for et par år siden ved vintertid herover fra Fyn og gav anledning til mange besynderlige historier, som Valentins kone fortæller mig et par af.
Ræven slog sig ned og boede i plantagen tæt op ad deres hus. Og mens den bestandig plyndrede hos bønderne oppe i landsbyen og også fyldte sækken andre steder på øen, faldt det aldrig dyret ind at røve hos nogen i fiskerlejet, skønt man altid så den færdes her omkring. For så dum er ræven da rejdinok ikke, at den skulle lægge sig ud med de nærmeste naboer! En dag, da der var faldet nysne, som dækkede alting, og solen skinnede hvid, var husets hønseflok blevet sneblind, den gik og tossede rundt ved plantagen og kunne hverken høre eller se. Men henne fra husene så man ræven stå i skovbrynet og lade som ingenting, da hønseflokken travede lige forbi ham — det trak såmænd ikke engang i knurhårene på ham, sådan kunne han beherske sig!
Og her fik man da også endelig at se, at det er sandt, når det siges, at ræven kan vise lig. For det hændte just, mens den var her, at det blev streng isvinter og bæltet var opfyldt af drivende flager. Og nabofiskeren biede for længe derude og kom i besæt i isen under en storm. Og da han drev i land i sin båd, var han både drownet og dø' og helt stiv. Så blev han båret ind om aftenen. Men den første

morgen efter dette fandt man i sneen om huset rævens spor, og den havde gået rundt og rundt i en kreds om stuen, så der stod en hel fordybet vej af sporene omkring stedet. — Jaja, nowen underlige dyr er'et li'egodt!
Jo, her ved lejet holdt de alle sammen meget af ræven. Og det var helt bedrøveligt, da de fik at vide, at en mand fra byen en dag havde skudt den oppe i mosen. — Så var'et forbi med *den*!
Ind gennem vinduerne mellem de lyse gardiner kaster septembersolen lange striber, som laver gyldne felter på det fine gulv; den stråler derude over den lille have, over forstranden med dens stejleplads og de tjæreskin-

[Illustration: En tegning af det flade Bågø-landskab under en mørk uvejrshimmel. Tekst: Fra Høje Klint over Vestermose mod Bogø By. 29 Maj 1927. JL]
nende åleruser, over de sagtelig rullende fiskerskuder og langt ud over det glitrende hav.
Ved indgangen til haven står ved lågen ledstolper, der kaster brede, sorte skygger hen over gangen. Så uforholdsmæssige er disse svære pæle, at man studser derved og uvilkårligt spørger om grunden til, at de skal have så enorme dimensioner. Valentin siger: Ja, de har en mærkelig historie. Og så fortæller han, at på den tid, da så mange russiske fanger flygtede fra lejrene i Slesvig-Holsten, drev en mængde af disse i land også her på Bogø. Og ofte kom de her til husene i de mørke og sludfulde nætter og bankede på, forkomne og ilde medtagne af kulde og væde og sult. En sen nat bankede også et par mand på, som var drevet over vandet på disse to sammenbundne stolper, som de havde bemægtiget sig ved kysten på fastlandssiden. Det havde været en drøj tur at svømme herover, intet havde de haft at ro med, og strømmen drev dem hid og did, indtil de endelig var så heldige at strande her. Naturligvis stod konen straks op som altid, når havet spyede sådanne stakler op, der kom og søgte

hjælp. Hun lavede kaffe og gav dem, hvad de kunne spise. Og dagen efter sejlede manden dem over til Assens, hvor myndighederne tog sig af dem og transporterede dem hjem.
Men de to pæle satte Valentin ved indgangen til haven, og her står de nu med deres historie. Hovedpersonerne i denne er nu vel sagtens for længst

i deres hjemland. Om de dér fandt, hvad de søgte, véd ingen. Men fandt de nogen at berette deres eventyr til, da er disse to ledstolper blevet nævnt mange gange på deres underlige hjemlandssprog, som ingen her på øen forstod.^{45}
En anden nat kom på én gang seksten mand vadende i land og bankede på ruderne, og konen måtte igen op og tage sig af staklerne. Valentins datter, som dengang var en lille pige, kom ind i stuen for at se på dem, mens de spiste. Da gik en af dem pludselig hen til hende, strøg hende blidt over håret, og mens tårerne løb ham ned over kinden, gjorde han dem forståeligt, at sådan en lille én havde han også derhjemme – langt borte. Og han blev ved at fortælle på et gebrokkent tysk, så godt han kunne, om, hvor han længtes efter hende. Men nu varede det måske ikke så længe – –
[Illustration: En tegning af en terne i flugt.]
Sådan drog mange underlige menneskeskæbner forbi den lille ø, som „skibe i natten“, i et kort glimt, for aldrig at vise sig mere.
Nå – til daglig brug har man jo nok i de viderværdigheder, som man selv er udsat for. Der er nu f. eks. denne, at bådene bestandig må ligge her på åben kyst, fordi man ikke har den ringeste smule havn at løbe ind i. Men her er jo kun de fem fiskerfamilier på øen, og gårdmændene og husmændene har ikke den fjerneste interesse af at få en havn, for dem er landingsbroen tilstrækkelig til udskibning af deres produkter; den bærer navnet „Årømands-havn“, men er bare en bro, hvor smådampere og andre fartøjer kan lægge til. I hårdt vejr har fiskerne altid besvær med at bjærge fartøjerne, enten ved at sejle dem i læ eller slæbe dem på land. Bestandig må de være på deres post.
I øvrigt kan havet være grumt nok mod bønderne også. Under stormfloden i 1872 var den lave ø overskyllet og i flere døgn delt i tre dele af vandet, og også januarfloden i 1904 oversvømmede store dele af dens jorder.
I en streng isvinter for omtrent halvtreds år siden var tre husmænd fra øen ude på havisen og stange ål, og de fik så mange, at de besluttede at begive sig over isen til Årø for at sælge fangsten. Men da de om aftenen var på

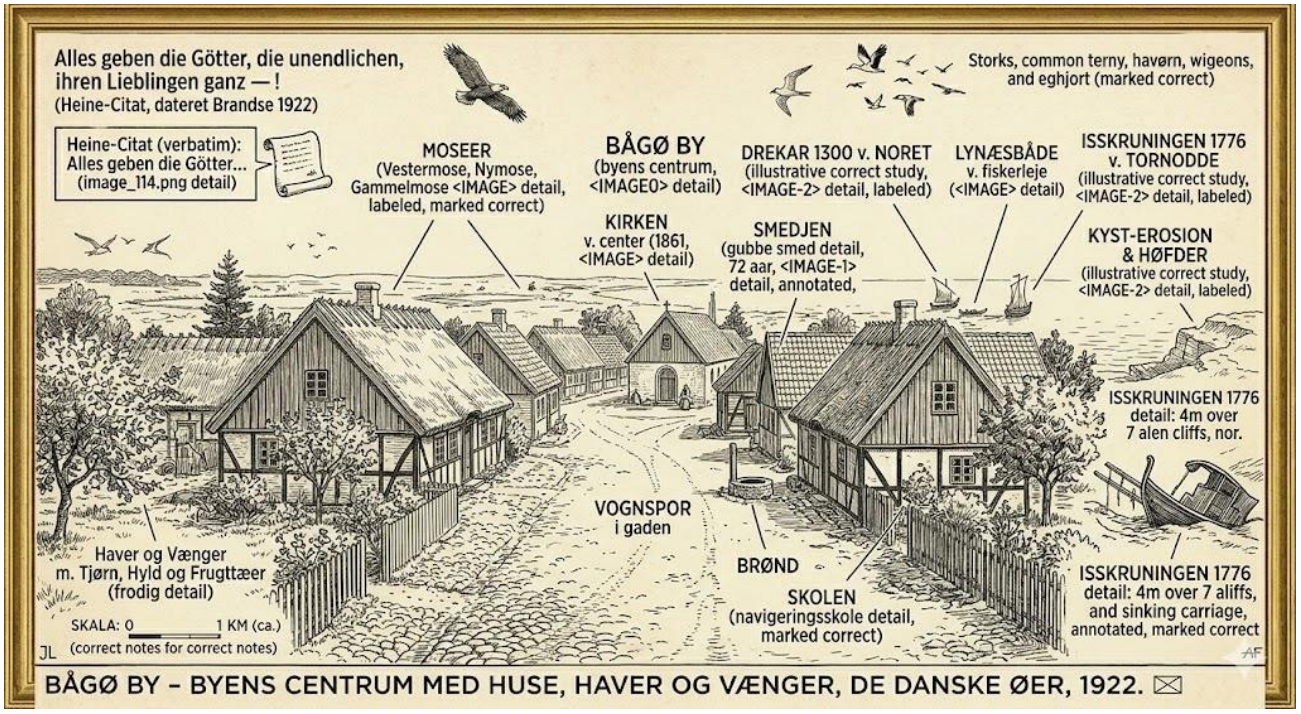

vej dertil, faldt det ind med snetykning, og de forvildede sig og gik rundt på isen hele natten. En dreng, de havde med, blev så træt og søvnig, at han mange gange var ved at falde hen for dem; men så fandt de på at gnide ham med skråtobak i øjnene, og for hver gang, de gjorde det, kunne han gå lidt igen! Først den næste dag nåede de til land; men det viste sig at være Torø, de var kommet til. Og da de herfra ville vende hjem, forværredes vejret. I hele tre døgn måtte de opholde sig her, og da de endelig nåede hjem til Bogø, troede alle her, at de for længst var omkomme. – Mændene var Jeppe Johansen, Peter Klemmensen og Lars Andersen. De er alle døde nu. Men drengen, som var med dem, hedder Jørgen Andersen og lever endnu på øen.

Øens befolkning befinder sig vel ved at være blevet fri. Og dog var der i gamle dage noget hyggeligt i det patriarkalske forhold til grevskabet og dettes indehavere. Gennem en bred og dyb lysning i skoven derovre kunne man holde øje med slottet, og når lyset i dets vinduer sluktes om aftenen, forføjede beboerne af øen sig til ro. „Sesaa – nu går greven isæ-eng!“ sagde de.

Kun den lille ø *Ægholm* hører endnu under grevskabet. Den er en udpræget mågeø, hvor tusinder af fugle af denne art om foråret har deres rugepladser, og hvor Valentin forestår godsets indsamling af æg og har tilsyn med fuglenes fredning.

Knap hundrede alen nord for fiskerlejet ligger på marken et lille stenalder-gravkammer, som endnu er nogenlunde velbevaret, når undtages, at overliggeren er væltet ned.^{45} Endnu to andre oldtidsmindesmærker har øen tilbage, et par stærkt ødelagte langdysser, af hvilke den ene ligger på den otte meter høje bakke nordvest for fiskerbyen, den anden et lille stykke sydvest for den første ud mod „Sandhammeren“.

Fra den lille plantning, der mest består af skovfyr og ædelgran, går jeg langs stranden ud mod fyret. Der er ikke mange tegn på menneskers færden på dette sted. „Sandhammeren“ klinger godt nok af dets øde og ensomhed. Yderst på hukket ligger fyret som forpost ud mod det vide hav, der ikke er

stort fladere end Sandhammerens grå og gule gulv. Lidt lyng pipper frem hist og her på den golde grund, og en lille plantning af bjergfyr og gyvel fører en kummerlig tilværelse herude. Fuglelivet domineres i øjeblikket stærkt af en flok lokkegæs på tredive stykker, som ligger ved stranden. Det er de primitiveste af den art, jeg nogen sinde har set. Vingerne er af kork, og kølen en halv hestesko. Knortegæs må ikke være særlig vanskelige at føre bag lyset! Senere fandt jeg nogle, som blot var anbragt på et bræt, medens andre i grupper på fire stykker var sømmet til hver sin ende af et flydende trækors.

256

Alt er gråhvidt og gult omkring mig i det blændende sollys. Kun havet er bleggråt som under en sommerbrise, og den lille „Ferskesø" stråler som en safir med små riflede bølger mellem de endnu helt grønne rørskove. Et par gråænder svømmer derude, men letter på langt hold ved mit komme og trækker over mod Vestermose, mens tre-fire blishøns roligt svømmer ind mellem rørene. Ved kysten færdes en mængde store havmågeunger omkring de opankrede fiskerfartøjer, som ligger og ruller for deres kættinger, mens vandet omkring dem glitrer i den stigende sol.

Jeg passerer et lille, halvt udtørret vandløb, som forbinder Ferskesø med stranden, og jager nogle viber op fra dets bred. Et par muddersnepper letter foran mig, en enlig præstekrave firner omkring ved stranden, men tager i øvrigt ikke det ringeste hensyn til mit komme. Langs det lille vandløb gror så utrolige mængder af agergåseurter, at de danner et bredt, sammenhængende tæppe på hver side af det blå løb, så langt øjet kan følge det.

Vejen fra fyret fører over ottemeterhøjen mod Nymose, som nu er langt mere tilgroet, end kortet viser. Den er en mægtig rørskov, hist og her brudt af blanke små vandspejl, over hvilke hærskarer af dunhamre gynger og spejler deres mørke muldvarpekroppe i det dybe glar. Vandgrænsen inde under tørveskårets rand er sort som blæk. Tørveskruernes små pæne kegler står tørre og gode og samler varme i sig fra høstsolen – den, de skal reproducere i ovnen til vinter.

Johannes Larsen så herfra i foråret en hel sky af ynglende hættemåger svævende over Vestermose. Nu er de for længst borte med deres unger. Kun nogle få lærker letter fra markerne, og en vibeflok trækker uroligt svingende frem og tilbage over mosen.

Svalerne begynder at samle sig herude ved rørene, snart vil de til at trække bort. Men det sker altid om natten, så ingen ser det. Derfor siger sagnet om svalerne, at de synker i søen om vinteren! Tykt og tæt sidder de langs mosens rand, pludselig lægger de sig på ryggen, slår med vingerne – og glider så ned langs med sivene. Her ligger de i dvale hele den mørke vinter, til forårssolens lys vækker dem af deres dybe søvn. Så stiger de op og svinger sig i luften første gang, mens de synger deres forårssang:

Da vi rejste, var laderne fulde,
men nu er der intet igen.
Svit – svært, svit – svært, det er ædt,
det er væk!

Nu toner Bogø by frem forude over rørene, først nogle forposter på vejens østre side, små bitte huse, der byder én velkommen inde fra deres

yndige haver. Men snart svinger vejen ind midt gennem byen, og jeg omringes på alle sider af huse og gårde.
Jeg bliver aldrig færdig med at beundre disse øbolandsbyer. Man føler et stærkt velvære ved at bevæge sig i og føle sig omgivet af al denne hygge,

[Illustration: En flok svaler i flugt over siden.]
orden og velstand, som de bestandig bærer vidne om. Og Bogø by står i den henseende såre højt. Henrivende smuk er den, og end ikke dens forholdsvis nye kirke bryder harmonien, som råder langs dens veje. Pynteligt, net og sirligt er alting her – se blot en lille ting som de ejendommelige vandposte af træ, alle sammen med en kugle på toppen! Om haverne veksler gamle stendiger med klippede tjørnehække og hvidmalede stakitter.
Så godt som alle øens treogtredive bondegårde og -huse ligger i landsbyen, kun på nordøstsiden af øen ligger et par større gårde på åbent land, og øst for Gammelmose ud mod Østerklint nogle få huse. Det er de gode jorder her, som har foranlediget udflytningen, medens den vestre og søndre del af øen, som er sandet eller opfyldt af moser, er øde og kun rummer de få fiskerhuse på sydkysten.^{46}
Alt er i dag travlhed i og omkring landsbyen. Den dyre høst, som længe stod i fare for at blive ødelagt af de mange ugers syndflodsagtige regn, er endelig blevet tør, og alle er i gang med at bringe den i hus. Duvende læs kommer hjem fra markerne og svinger op foran længernes luger. Forke blinker, og hvide pigearme dukker frem af stængets mørke og favner de gyldne neg så såre ømt og flygtigt, som kun en øpige kan det. De ser så smukke ud ved dette arbejde, både karle og piger. De er så sunde og skære i huden om høsten, karlene brune og pigerne med en rødme så skær som „let Carmin paa Kindens hvalte Flade." Arbejdet gør dem glade – de er nemme til latter, disse piger, der favner de solvarme neg under karlenes strålende blik. Det er godt og smukt for „det velsignede brød" at komme i hus på den vis!
Men er jeg kommet forbi en luge, hvor vognene er borte, da hænder det, at et lille pigehoved kommer til syne over karmens kant og ser efter den fremmede – og et lille projektil af en rugkerne bliver sendt gennem et langt strå med noget varmt mundsvejr som sprængstof og med en så forbavsende

træfsikkerhed, som var det selve Eros, der havde afskudt det. Og så følger en lille gedulgt latter inde fra loens mørke. – Det var en hårdt anskudt „københavner", der noget senere vandrede ud af byens nordre ende . . .

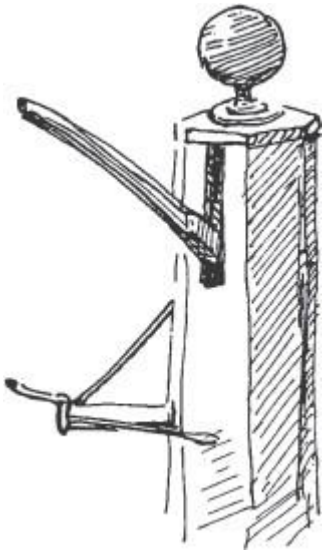

[Illustration: En detaljeret stregtegning af en af de omtalte vandposte af træ med en kugle på toppen og et håndtag til at pumpe med.]

Måske er denne landsbys skønneste del de frodige, vandrige enge og kær langs dens østside. Her, hvor fede gæs og ænder holder til langs bredderne, hvor kalve soler deres røde kroppe og alt er fred og ynde under de rige havers læ, her møder jeg atter den fynske idyl – den, som var så fjern og glemt, næsten som et minde fra et fremmed land, mens vi færdedes på Samsø, Hjelm, Tunø og de andre barske øer ude i det åbne Kattegat.^{46}

Det er nu tredive år siden, at Bogø henvendte al landsens opmærksomhed på sig ved den muntre begivenhed i vinteren 1897, da alle sunde og bælter var dækkede af is, og panserskonnerten „Absalon“ med den senere kommandør Hovgaard som chef havde station i bæltet med den opgave at bryde isen ind til havnene. En kone på Bogø tog sig pludselig for at barsle uden hensyn til trafikvanskelighederne og den fortvivlede meteorologiske situation; men da der på øen hverken findes jordemoder eller læge, kom der ingen rigtig gang i foretagenet, før end Hovgaard tog sig for at klare pynten.

BOGØ. Landsbygaden nord for mejeriet. (257)

Naturligvis strakte hans instrukser sig ikke så vidt som til at hente jordemoder til befolkningen på småøerne – men han var en mand, der kunne handle efter „omstændighederne“. „Absalon“ satte stævnen mod Assens, tog madammen om bord og bragte hende med samt hendes redskaber til Bogø, hvor ved hendes hjælp alt forløb gelinde. „Absalons“ chef og dens besætning var i de dage populære

i det ganske land. Man ville dengang have vakt lige så almindelig afsky og harme ved den blotte tanke om at indskrænke søforsvaret som ved nutildags at afvæbne jordemødrene.
Jeg søgte at få øens præst i tale; men denne, som tillige er skolelærer, var desværre i øjeblikket på høstferie. Han bebor under denne en lille hytte på Brandsø og kommer kun hjem om søndagen for at prædike.
Så vender jeg mine fjed ud af byen og fortsætter min vandring ud over de åbne enge og marker mod nordkysten. Foran mig ligger derude lagunen som en stor, åben sø. „Noret" kaldes den. Med flade, jævne engdrag går den næsten ud i ét med kærene øst for byen, med hvilke den rimeligvis i en ikke meget fjern fortid har været forbundet. Og måske har denne forbindelse strakt sig helt ned til moserne på øens sydlige del.
Til venstre for vejen, langs hvis sider kæmpemæssige agergåseurter strå-

ler i septembersolen, møder jeg endelig en person herfra øen, som er i stand til at give mig mange oplysninger, nemlig dens gamle, navnkundige smed. Hans rige, syngende fynske sprog, hans levende fortælleevne og hans lyse humor gør denne time uforglemmelig for mig. Han sidder foran sin smedje og hvet plovjern, mens han fortæller.
Han har sin helt særlige historie, som alle her på øen véd besked om, og som også er et kapitel af Bogøs nyere historie. Den rige, frodige eng derovre øst for byen, den med de fede gæs og ænder, hvor kalvene soler deres røde kroppe, den var engang smedens ejendom, og her gik hans ko og græssede. Smeden og koen, de var uadskillelige, og de var øens kendetegn. Men en skæbnesvanger dag blev koen syg og døde. Og da den var død, blev dens herre så bedrøvelig, at han ikke længere kunne holde ud at bo på sin ejendom, men solgte den og flyttede op i landsbyen. Han var i en lang tid uforstandig, og alle frygtede for hans liv.
Men nu er han kommet sig og har genvundet sit herlige, lyse sind. Og han er i dag, skønt han er tooghalvfjerds år gammel, to gange hver uge på havbunden ude på „Noret" for at hente tørv til sin smedje. Han er altså atter rask, den gamle gubbe med de dybe, klare, blå øjne, og han har atter svinget hammeren med klang! For det er koens mælk, siger han, som har givet mig kraften dertil. Den ko, jeg elskede, den lever dog i mig og gør mig stærk! Og nu har han fået en ny ko, som er kær som den gamle. Og han er glad og tilfreds, og han arbejder flittigt, mens septembersolen stråler og svalerne svinger over hans hoved.
[Illustration: En flok svaler i flugt over siden.]
Jeg følger smeden ind i hans smedje. Det er et forunderligt sted, fuldt af sælsomme ting. Her er gamle, rustne ankre, som han har hentet op fra havets bund, her er kanonkugler og mærkelige, uformelige jernstykker, som ingen ved, hvad har været. Men det sælsomste af alt er, at han har gemt koens klokke, og den hænger her under loftet, og hver gang han tager hammeren og slår, da lyder klokkens ringen, som en hilsen fra den ko, han elskede. Og når han ser på klokken, da ser han koen og føler dens kraft i sig! Det er en dejlig tro, og den har gjort mig glad og stolt over dette menneske, og over at jeg er en dansker – på samfundsstigens nedre trin!

ler mellem store knopurter med hvide, uldne toppe, strækker de fugtige, lave enge sig, til højre de højere liggende, dyrkede marker. Landet ligger åbent, frit og smukt under den klare himmel; Ægholm synes så nær, at man tror at kunne nå derover på få minutter – og dog er der en fjerdingvej dertil.
Næsten ikke en fugl ses herinde over fladerne. Først da jeg er nået helt ud til nordkysten, møder jeg en flok viber, og senere træffer jeg småflokke af engpibere, som sidder og hviler sig på hegnstrådene langs stranden og flytter i små ryk foran mig, efter som jeg skrider frem. Herude møder jeg atter agergåseurten i så utrolige mængder, at store arealer er tæt dækkede af den. Langs den lave klint på nordøstsiden er kyststrimmelen inden for markerne overordentlig frodig. Langs yderstranden står strandmelden tæt i frø. Under tjørnene på dens kam gror et mylder af blomstrende regnfang, og mængder af brandbægre, som dog nu er visne og brune. Men tæt inde under tjørnenes læ finder jeg den pragtfulde rosen-katost, en af de skønneste vildtvoksende planter, vi ejer. „Sjælden“ siger man om den – dvs. dermed mener man vistnok, at den kun optræder på de steder i landet, hvor der kommer en botaniker! Her står den og pranger op imod de mørke tjørne, både med et væld af strålende bægre og allerede med de store frøkapsler.

[Illustration: Johannes Larsens stregtegning af en landsbygade med huse og træer. Under billedet står teksten: Bogø By. 29 Maj 1927. JL.]

Jeg kaster mig i græsset inde under dens buske og smider alt, hvad jeg har slæbt på i dagens løb. Og da jeg er drivvåd af sved efter at have færdedes i en temperatur på 25° réaumur, smider jeg også tøjet

og lægger mig ganske stille ud i stranden. Det bliver et bad med rullesten som underlag – for her findes ingen anden bund, så langt jeg søger til begge sider. Men husvalende og godt er det alligevel. Rundt om mig svømmer nogle havmåger (*argentátus*) med deres store, grå unger. En hare kommer luntende ud fra tjørnene og lister forbi mit rejste fotostativ, hvorpå alt mit sveddrukne tøj hænger til tørring. Den brød sig slet ikke om det, skønt det lige så godt kunne have været en mand! Den sætter sig til ro ved siden af det og piller sig i ansigtet med forbenene. Så rejser jeg mig op i hele min afskrækkende længde – og det bliver for meget for ham, han forsvinder over klinten i et langt spring. Ved solnedgang kom store sværme af grønirisker ind over kysten fra vest og trak frem og tilbage over markerne og langs med stranden, indtil de endelig faldt til ro.
Aftenen er stille og varm som i juli.
Langt borte fra hører jeg lyden af fiskerens motor, og længe efter kommer båden frem i skumringen ovre fra Wedellsborgs kyst for at hente mig.